

**This is an electronic reprint of the original article.
This reprint *may differ* from the original in pagination and typographic detail.**

Author(s): Szarvas, Melinda

Title: Kisebb/ség (könyvkritika) : Nádasdy Ádám: A vastagbőrű mimóza, Magvető Kiadó, 2015

Year: 2015

Version:

Please cite the original version:

Szarvas, M. (2015). Kisebb/ség (könyvkritika) : Nádasdy Ádám: A vastagbőrű mimóza, Magvető Kiadó, 2015. Apokrif Online, 11.10.2015.
<https://apokrifonline.wordpress.com/2015/10/11/kisebbseg-konyvkritika/>

All material supplied via JYX is protected by copyright and other intellectual property rights, and duplication or sale of all or part of any of the repository collections is not permitted, except that material may be duplicated by you for your research use or educational purposes in electronic or print form. You must obtain permission for any other use. Electronic or print copies may not be offered, whether for sale or otherwise to anyone who is not an authorised user.

Szarvas Melinda

Kisebbség

(Nádasdy Ádám, *A vastagbőrű mimóza*, Magvető Kiadó, 2015.)

Az Újvidéki Színház *Neoplanta* című előadásának utolsó képében (mely már ellép az alapot jelentő, azonos című Végel László-regény szövegétől és világától) a szereplők egy hosszú asztalnál ülve a kisebbségi lét különböző lehetséges tapasztalatairól beszélgetnek, arról a vélt-valós diszkriminációról, ami a Vajdaság területén élő magyarokat ér(het)i. A beszélgetés egyik résztvevője meleg. Ő veti fel: „jobb-e a helyzete a Vajdaságban egy szerb, mint egy magyar buzinak?” Tovább gondolva mindezt, felmerül a kérdés, fokozható-e a kisebbségiség, egyáltalán mennyire mérhető össze ezek a tapasztalatok? Mennyire homogenizálható kategória a *kisebbség*? Már az újvidéki előadás idézett kérdése is arra mutat, hogy a *többség* és a *kisebbség* között könnyebb lehet az átjárás, mint ahogy azt első pillanatban gondolná az ember.

A Nádasdy Ádám *Írások melegekről, melegségről* alcímű esszékötetéhez írt fülszövegében Esterházy Péter úgy fogalmaz: „Nádasdy írásai nem egy részhalmazról szólnak, mondjuk, bátran, ez sem volna kevés, ez az emancipációs harc, de nem okvetlenül az irodalomra tartozó ügy [...], hanem rólunk, mindenkiről szólnak.” Nádasdy Ádám valóban nem végez semmiféle missziót a szövegeivel, noha „sok tévhitet kellene a melegséggel kapcsolatban eloszlatni,” (143.) erre ilyen típusú írásokban a szerző nem vállalkozhat. Ahogy Esterházy is írja, Nádasdy nem kreál egy ügyet, amely mellett kiálljon. Az esszéista nem kezeli különleges, esetleg egzotikus témaként a melegséget, s így az erről való beszéd során nem mutatja heroikusnak saját szerepét sem. *A vastagbőrű mimóza* szövegei ennél sokkal okosabbak és izgalmasabbak. „A könyv zömét az *Élet és Irodalomban* 2014 folyamán megjelent tárcák alkotják” (9.), de egyéb, a témához kapcsolódó korábbi írások is helyet kaptak. Nem lehet mondani, hogy a Magvető kiadványa egyszerű újraközlés lenne, s ez nemcsak a pár plusz szövegnek köszönhető: a kötet olyan új kontextust teremt az *ÉS*-ben közölt esszék számára is, amely a téma pusztá kiemelése helyett (vagy amellett) értelmezési szempontokat és lehetőségeket tesz láthatóvá.

„Meg kell jegyeznem, hogy az alábbi gondolatok főleg a férfi-homoszexualitásról szólnak; [...] a férfi-homoszexualitás sokkal feltűnőbb, kihívóbb, a társadalom is őket tartja problematikusabbnak.” (65.) Noha Esterházy azt írta, Nádasdy szövegei „rólunk, mindenkiről szólnak”, az imént az egyik esszéből idézett rész szerint mégis „főleg a férfi homoszexualitásról.” A szerző erre vonatkozó legpontosabb megállapítása, hogy ezek „egy magánember feljegyzései.” (10.) Ennek ellenére *A vastagbőrű mimózá*t olvasva nem a „civil” Nádasdy Ádám hangja hallható, sokkal inkább az íróé. A legtöbb szövegben Nádasdy a saját életéből merítve mesél könnyed stílusban, ugyanakkor érezhetően nem a sztorikon van a hangsúly. „Nem biztos, hogy mindig igazam van, vagy hogy jól látom a dolgokat.” (10.)

Elsősorban a homoszexualitás és a vallásos hit kapcsolatának taglalása az, amelynek során Nádasdy személyes érintettsége leginkább érződik: határozott álláspontját többször is megismétli a szövegekben. „Ami nem Istennek tetsző dolog, az a szexszel való visszaélés: a nemiség önző, személytelen vagy megalázó használata, áruba bocsátása vagy éppen olcsó játékká alacsonyítása. Nem tudom, hogy ebben a melegék gyakrabban bűnösök-e, mint mások, de nem hiszem.” (73.) Majd' hűsz oldallal később pedig a következőképpen: „Meggyőződésem, hogy Istent nem az érdekli, hogy ki mit csinál a farkával vagy egyéb nemi szerveivel, föltéve, ha a kérdéses szerveket tisztességgel, hűséggel és szeretettel használja.” (90.) Ez a szempont legkiemeltebben *A túl szigorú* szülő című esszében jelenik meg, de a melegség és az egyház által hirdetettek, valamint a keresztény hit kapcsolata az egész kötetnek az egyik központi témája. Nádasdy az összeegyeztethetőséget alátámasztó érveinek

ismétlődése magyarázkodás és öngazolás halvány érzetét kelti. Ezekből érződik leginkább a szerző személyes érintettsége.

Ugyanakkor a hangnem soha nem személyeskedő, a szerző az esszéekben nem *vall* saját melegségéről. Leginkább azért nem, mert „a homoszexualitás ma már nem bűn, mint sokáig gondolták, nem is betegség, mint azután vélték, hanem elsősorban titok.” (65.) A *titok* és a *tabu* a melegségről szólva központi fogalmai Nádasdy kötetének. „A tabu után a többségnél először nem az elfogadás jön, hanem az undor. Amikor szembesülnek azzal, hogy ez a dolog létezik, ezek az emberek vannak, és együtt kéne élni velük.” (127.) A tabu, a titok az, amiről nem beszél az ember. Ugyanakkor épp a Nádasdy által ebbe a kategóriába sorolt „melegség szóbeli nyilatkozat kérdése. Nem nemi aktus, hanem beszédaktus. Meleg az, aki annak mondja magát.” (152.) Ez a kisebbségi kategória ebben a tekintetben különbözik leginkább a többitől. A *vastagbőrű mimóza* szövegeiből egyértelmű, hogy a meleg közösség tagjai mindannyian külön személyes történettel rendelkeznek saját melegségük vállalásáról, „mindegyikük más-más utat tesz meg, amíg ebbe a kisebbségbe megérkezik [...]” (94.) A homoszexualitás felvállalása értelemszerűen személyes döntés, ugyanakkor maga „az azonos neműek iránti ösztönös vonzódás nem elhatározás kérdése.” (68.) Noha a *kisebbség* általános definíciójának tisztázása nem direkt szándéka Nádasdy kötetének, mégis sok kérdést felvet ezzel kapcsolatban, kezdve már a fogalom általánosíthatóságának a határozott megkérdőjelezésével. Magyarán a *kisebbség* kategóriájának homogenizálásának problematikussága olyan fontos kérdés, mely az esszékötet szövegeinek sorai mögül dereng elő. A *kisebbséggel* a párfogalom, a *többség* is hasonló szempontú újraértelmezést igényel.

Mindenekelőtt a kötet tárgyának tisztázása tűnik nélkülözhetetlennek – a szerző szerint is. Ugyanis „riasztó, hogy az átlagember milyen keveset tud erről. A homoszexuális szóban a homo előtag a görög «azonos, ugyanolyan» szóból származik, nincs köze a latin homo «ember, férfi» szóhoz. Sokan mégis egybemoszák a homoszexuálisokat azokkal, akik bár férfinak született, nőként szeretnének élni: a transzvesztitákkal (tehát az «átöltözőkkel»), akik nőnek öltöznek, nőként viselkednek, illetve a transzszexuálisokkal («nemet cserélőkkel»), akik ennél is tovább mennek: lelkükben annyira nőnek érzik magukat, hogy hajlandók drága műtéteknek alávetni magukat, nevüket, okmányaikat kicseréltetni. Az ilyen személyek nem «homo-»szexuálisok, hiszen nem azonos neműekhez vonzódnak, hanem mint nők keresik a kapcsolatot a férfiakkal.” (65-66.) Egyértelmű tehát, hogy nemcsak a *kisebbség* egy, még az általánosnak gondolt jellemzők megfogalmazásakor is szükségszerűen differenciálendő kategória, de a különböző kisebbségi csoportok is további közösségekből állnak. Az ezek közti különbségek elfedése súlyos általánosításokhoz vezet. Nádasdy több szövegében is megidézi ironikusan azt a hangot, mely épp ezt a felszínességet mutatja: „Csinálják otthon, persze, de résen kell lenni, nehogy már a végén átvegyék a hatalmat, még az eurovíziós dalfesztiválon is!” (128.)

A kisebbségek jellemzése során alapvető feladat a szembe helyezkedő (vagy szembe helyezett) mindenkori *többség* pozíciójának meghatározása is. A *vastagbőrű mimóza* esszéiben a szerző is több szempontból közelíti meg nemcsak a központi tematikát adó kisebbség, de a hozzárendelt többség helyzetét, sőt a két fél és a különböző kisebbségi csoportok egymáshoz való viszonyát is. „Amíg kisebbségek vannak, a többségnek mindig lesz baja velük. Ezen nem lehet segíteni, csak enyhíteni. Az viszont nagyon nem mindegy, hogy milyen alapon határozódik meg a kisebbség. Még mindig kellemesebb (emberibb, méltóságteljesebb), ha mondjuk bőrszín, vallás, vagy akár testi hiba alapján, mint az, ha szexualitás alapján. Ahogy Sonia Johnson amerikai író nő éleslátóan megjegyezte: a heteróknak életük van, a melegeknek életformájuk.” (107.) Meglepő felvetés. Főként, ami a többi kisebbségi csoporttól való eltérésre tett észrevételt illeti: a kisebbségek között esetlegesen fennálló *minőségi* különbség kérdése érdekes, ám az esszékötet keretein belül kifejtetlenül maradt gondolat. Tekintve, hogy Nádasdy kötete kapcsán jelen szöveggel nem

tanulmányt kívánok írni, én magam sem fejtegetem tovább mindezt, azt mégis jelezném, hogy a kisebbségek *történetének* vizsgálata során ez a szempont további kényes, ám kétségkívül érdekes kérdéseket hozna elő. Az azonban kétségbevonhatatlan, hogy „a melegek csoportja más, mint a többi kisebbség, mert nem örökletes és nem továbbadható, nem tanítható.” (94.)

A kisebbség-többség kapcsolat vizsgálata során általános és ugyancsak sok vitát keltő megállapítást idéz Nádasdy is kritikus élel a kötetében: „[a]zt hívják többségnek, amikor valamit nem kell külön megemlíteni.” (152.) Az esszéista magát egy kisebbségi csoporthoz sorolva teszi szóvá mindezt. Az ún. határon túli irodalmak kapcsán egy magyarországi, vagyis az említett megfogalmazás alapján *többségi* irodalomtörténész mindezt a következőképpen fogalmazta meg a kilencvenes évek végén: „A magyarországit egyszerűen magyar irodalomnak nevezzük, a nemzetiségi magyar irodalmak között pedig a létezési keretüket időszerűen meghatározó államra utaló jelzővel teszünk különbséget.” Görömbei András *Kisebbségi magyar irodalmak (1945-1990)* című kötetében az idézett mondatot mintegy használati utasításként fogalmazta meg, nem érez(tet?)vén az abban rejlő – egyébként valóban nehezen (,de) feloldható – egyenlőtlenséget. Ezzel szemben Nádasdy Ádám az idézett esszéiben nagyobb fokú érzékenységgel beszél az érintett viszonyról (szemben Görömbei egy tanulmány szövegében vélhetően szakmainak szánt tárgyilagosságával).

A határon túli magyar irodalmak(hoz sorolt szerzők) megnevezései Nádasdy számára is kiindulópontként szolgálnak a saját gondolatmenetének fejtegetéséhez. „A kisebbség-többség libikókát sose lehet nyugalmi állapotba hozni, valamire mindig elbillen. [...] Ha Áprily Lajosra azt mondom: «magyar költő», mellőztem valami fontosat. Ha azt mondom: «romániai magyar költő», miért nem mondom Illyés Gyulára, hogy «magyarországi magyar költő»? [...] Mert a többséget, a «normális állapotot», a «default»-ot nem kell megnevezni.” (152.) Nádasdy Ádám, anélkül, hogy határozott válaszokat is megfogalmazna, fontos kérdésekre mutat rá esszéiben, mely szövegek (műfajukból eredően is) mégis olvasmányosak és szimpatikus mértékben személyesek maradnak. Átmeneti beszédet képvisel tehát *A vastagbőrű mimóza*. A válaszok elmaradása nem kelt hiányérzetet, amit Nádasdy vállalt a kötetébe válogatott esszéiben, azt teljesíti is. A *kisebbség* fogalma kapcsán felmerülő kérdések és szempontok épp azáltal válnak érdekessé, hogy az olvasót nem vakítja el rájuk eső reflektorfény. A Magvető által kiadott esszégyűjtemény szövegei világossá teszik, hogy a *kisebbség* általános kategóriája csak a *többséggel* való kapcsolatban bír jelentéssel, önmagában nem. Nádasdy kötete nem lép ki a kisebbség-többség viszony által meghatározott gondolatrendszerből, az első megszólalások alkalmával nem is nagyon lehet, más különben a viszonyítási pont veszik el. Ebben a viszonyrendszerben az adott kisebbségi csoport „jelentése” különböző szerepekkel lehet csak egyenlő, köztük azzal, amely alapján az adott csoport saját magát definiálja, valamint azzal, melyet a többségi közeg oszt rá. Utóbbi, eszerint az értelmezés szerint vett *szerep* alapja lehet az az *előítélet*, amely Nádasdy esszéinek is egyik alapfogalma. A kétféle csoportdefiníció éles különbözősége tovább erősíti a megnevezésekben is benne rejlő hierarchikus felállást, s időről-időre szükségessé teszi az önmege erősítést. *A vastagbőrű mimóza* című kötet esszéiben Nádasdy Ádám személyes történeteinek keresztül közelebbről bemutatott kisebbségi csoport számára ilyen önmege erősítő esemény például a Budapest Pride. A rendezvény nevében lévő, a közreadott szövegeiben Nádasdy által is dokumentált vitákat generáló *büszkeség* kifejezés értelmezése szintén több esszéiben bomlik ki. „Négernek, buzinak, cigánynak, zsidónak, törvénytelen gyerekeknek, parasztnak, bevándorlónak stb. lenni nem érdem. Az azonban már érdem, ha valaki nyíltan vállalja egy olyan tulajdonságát, amit a többség – előítéletből – szégyennek, takargatnivalónak tart, amit becsmérelnék és megbélyegeznek.” (27.)

A vastagbőrű mimóza kimondottan kellemes kötet. Olvasmányos, tiszta és nyugodt hangú, s bár ez aligha lehetett célja: aktualitása is van. Az egyik esszéiben Nádasdy felidézi a 2009-es Pride nyitóbeszédét, melyben a Bejegyzett Élettársi Kapcsolat intézményesítése volt

ünneplendő előrelépés, 2015-ben pedig a magyarországi Pride az eddigi legnagyobb létszámú volt. Ugyanebben az évben, 2015-ben az USA minden államában törvényessé vált a meleg házassága, mely lépéstől nemzetközi szinten is változásokat várnak a meleg megítélésében. Nádasdy Ádám újonnan írt és korábbi esszéi azonban nemcsak a melegekkel kapcsolatos kérdések miatt bírnak közös kötetben megjelenésük évében komoly jelentőséggel. Legalább ennyire fontos, hogy finom kritikával és okos kérdésekkel a *kisebbség* és *többség* közti viszony összetettségére irányítja a figyelmet.